Είμαστε εδώ σήμερα, ημέρα μνήμης, για να τιμήσουμε όσους αγωνίσθηκαν για την απελευθέρωση του γένους από τον Οθωμανικό ζυγό και ειδικότερα τους συγχωριανούς μας ήρωες, αρχηγούς καπεταναίους και απλούς στρατιώτες, που ξεκίνησαν από το χώρο που βρισκόμαστε, στις 20 Μαρτίου του 1821, για το μεγάλο Αγώνα.

200 χρόνια σχεδόν μας χωρίζουν από την Επανάσταση και πιστεύουμε ότι πλέον οι γνώσεις μας για τα γεγονότα και τα πρόσωπα έχουν πάρει λίγο-πολύ τις πραγματικές τους διαστάσεις. Όπως είναι γνωστό, κανένας φορέας από όσους αναμείχθηκαν σ΄ αυτήν δεν ήταν προετοιμασμένος για έναν τόσο μεγάλο σε διάρκεια και έκταση πόλεμο. Έτσι και όσοι εξιστόρησαν τα γεγονότα ανάμειξαν στις διηγήσεις τους φήμες, μυθοπλασίες, προσωπικές φιλοδοξίες και προσδοκίες ή πρόβαλαν τα συμφέροντα της ομάδας στην οποία ανήκαν: στρατιωτικούς, φιλικούς, προκρίτους, πολιτικούς, Φαναριώτες, Νησιώτες, Πελοποννησίους, Στερεοελλαδίτες. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν να προκύψουν μεγάλες διαφορές, αντικρουόμενες πληροφορίες και αντιφάσεις στην προβολή του ίδιου γεγονότος ή προσώπου και πολλές αντεγκλήσεις και διαμαρτυρίες αργότερα. Ο χρόνος όμως και η απόσταση από τα γεγονότα και τα πρόσωπα βοήθησαν, όσο είναι δυνατόν, τους έμπειρους μελετητές της Ιστορίας, ώστε μέσα από έναν τεράστιο όγκο επίσημων και ιδιωτικών εγγράφων να προσεγγίσουν την ουσία των πραγμάτων.

Βέβαια, πάρα πολλά σχετικά έγγραφα χάθηκαν μέσα στη λαίλαπα της φωτιάς του μακροχρόνιου αγώνα, όπως στην πυρπόληση των μοναστηριών και των μεγάλων αρχοντικών στη Γορτυνία από τον Ιμπραήμ (αρχοντικό των Δελιγιανναίων στα Λαγκάδια και του Παπαλέξη στην Ανδρίτσαινα) ή χάθηκαν μέσα στο χρόνο από άγνοια ή αμέλεια των επιγόνων. Ευτυχώς, οι Παλουμπαίοι αρχηγοί υπήρξαν τυχεροί στον τομέα της γνώσης μας γι΄αυτούς και κατά προέκταση για το χωριό μας και τη συμμετοχή του στον Αγώνα. Θεωρούμε αναγκαία την αναφορά μας στον Κόλια Πλαπούτα, ο οποίος με τη δράση του στα προεπαναστατικά χρόνια κληροδότησε στα παιδιά του, πέρα από τα όποια κληρονομικά χαρίσματα, και τον πόθο για την απελευθέρωση του τόπου και τα προετοίμασε κατάλληλα.

Η ζωή και η δράση του Κόλια Πλαπούτα καταγράφηκε σε δημοσιεύσεις στην εφημερίδα «Ακρόπολις» το 1884 από τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τον επωνομαζόμενο Φαλέζ, γιο του Γενναίου Κολοκοτρώνη και της Φωτεινής Τζαβέλα και ολοκληρώθηκε στο μεγάλο έργο για τους Πλαπουταίους του Αγησιλάου Τζέλαλη (1962). Έτσι γνωρίζουμε ότι ο Κόλιας γεννήθηκε το 1735 στο Σουλιμά της Τριφυλλίας, όπου έζησε ως τα 18 του χρόνια. Οι πρόγονοί του και όλοι οι κάτοικοι της περιοχής ήταν χριστιανοί, αλβανικής καταγωγής, προερχόμενοι από τους πανάρχαιους Έλληνες της Ιλλυρίας οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην Πελοπόννησο μεταξύ του 1250-1430 από τους δεσπότες του Μυστρά για να τονώσουν τον αποδεκατισμένο από τους πολέμους και άλλες αιτίες πληθυσμό. Από την ευρύτερη αυτή περιοχή ξεπήδησαν και οι μεγαλύτεροι κλέφτες και οπλαρχηγοί του αγώνα, οι Κολοκοτρωναίοι, Πετιμεζαίοι, Τζαβελαίοι, Πλαπουταίοι και άλλοι γενναίοι άνδρες.

Ανήσυχος και ανυπότακτος, ο Κόλιας, μετά από εμπλοκή του σε δύο αιματηρά επεισόδια με Τούρκους αξιωματούχους της περιοχής, βγήκε το 1755 κλέφτης στα βουνά και κατέληξε στη Γορτυνία. Εγκαταστάθηκε τελικά στου Παλούμπα, κοντά στις ισχυρές οικογένειες των ντόπιων καπεταναίων, ρίζωσε, έκανε μεγάλη οικογένεια και με την εξυπνάδα, τη διαλλακτικότητα και τη γενναιότητά του δημιούργησε δικό του στρατιωτικό σώμα και προσέγγισε τη μεγάλη και πανίσχυρη οικογένεια των Λαγκαδίων, τους Δελιγιανναίους. Μάλιστα έσωσε και πολλά μέλη της από αφανισμό, όταν οι Δελιγιανναίοι έπεσαν σε δυσμένεια των Τούρκων, κρύβοντάς τα στου Παλούμπα και φυγαδεύοντάς τα στη συνέχεια στη Ζάκυνθο. Ο Κόλιας, κατά ασφαλείς πληροφορίες, συμμετείχε στην επανάσταση του 1769-1779 - μετά τα Ορλωφικά - κατά της Αλβανοκρατίας και, κατά τον ιστορικό της Επανάστασης Φρατζή και τον Βλαχογιάννη, πρωταγωνίστηκε στην εξόντωση των Αλβανών και απάλλαξε το Μοριά από τον κίνδυνο του εξαλβανισμού. Μάλιστα σε μάχη στα τρίκορφα, οι Έλληνες πήραν τόσα πολλά και πολύτιμα λάφυρα, που λαμπροστολισμένοι οι κλέφτες πήγαν στην εκκλησιά, όπως απηχεί και το κλέφτικο τραγούδι «Λάμπει ο ήλιος στα βουνά, λάμπει και στα λαγκάδια, έτσι έλαμπε και η κλεφτουριά...». Κατά τον Διονύσιο Κόκκινο, η συνδρομή του Κόλια στον εξωλοθρεμό των Αλβανών της Πελοποννήσου «τον έκανε αγαπητό και ξακουστό και η φήμη του εξαπλώθηκε σε όλη την Πελοπόννησο». Και κατά τον Κων/νο Ρωμαίο, «ανάμεσα στους καπεταναίους που πολέμησαν τους Αλβανούς, σπουδαιότερος ήταν ο Γορτύνιος Κόλιας Πλαπούτας, ο πατέρας των Πλαπουταίων του 1821».

Στο μεταξύ, η θέση του Κόλια στην Ηραία εδραιωνόταν, καθώς οι σχέσεις του με τους Δελιγιανναίους γίνονταν όλο και πιο στενές. Τοποθετήθηκε από αυτούς κάπος-φύλακας του μεγάλου τσιφλικιού τους στο Αναζήρι και στη συνέχεια διορίστηκε καπόμπασης, τίτλος που του έδινε το δικαίωμα να διατηρεί νόμιμα ένοπλο σώμα (αυτά τα σώματα έγιναν σε όλο τον Ελλαδικό χώρο ο πυρήνας των στρατιωτικών σωμάτων της Επανάστασης). Μ΄αυτό το σώμα ο Κόλιας προστάτεψε και έσωσε πολλές φορές το χωριό από τις ληστρικές επιθέσεις των Λαλέων Τούρκων, που είχαν γίνει μάστιγα στις γύρω περιοχές.

Την αντιπαλότητα του Κόλια με τους Λαλαίους Τουρκαλβανούς απηχούν πολλά δημοτικά τραγούδια, που ταυτόχρονα εκφράζουν το αίσθημα του λαού για τους ήρωές του και τις ελπίδες του για το λυτρωμό από τη σκλαβιά:

«Κλαίει μια Λαλιώτισα και μια Λαλιωτοπούλα,
την Κυριακή να φύγουμε, στου Λάλα μη σταθούμε,
γιατί έφτασε η Κλεφτουριά, ο Κόλιας ο Πλαπούτας.»

Άλλο:
«Πιάνουν και γράφουν γράμματα οι Τούρκοι κι οι Λαλαίοι
και γράφουν του καπόμπαση, του Κόλια του Πλαπούτα:

Σε σε Κόλια, καπόμπαση και κλεφτοκαπετάνιε,
Κόλια, για ζουρλάθηκες και συ και τα παιδιά σου
και μας γυρεύεις πόλεμο και θέλεις να μας κάψεις;»

Γύρω από το ίδιο θέμα υπάρχουν πολλά τραγούδια τα οποία ο Νικόλαος Πολίτης τοποθετεί γύρω στο 1804, οπότε η Πελοποννησιακή κλεφτουριά είχε φτάσει σε μεγάλη ακμή η οποία τρομοκρατούσε τους Τούρκους με αποτέλεσμα να εξαπολύσουν άγρια επίθεση εναντίον της και να πετύχουν τον αφανισμό της (1806). Ο διωγμός αυτός συνοδεύτηκε από ένα τρομερό Σουλτανικό φιρμάνι, που όριζε και τις φρικτές ποινές για όσους χριστιανούς, και μη, βοηθούσαν τους κλέφτες.

«Ένα μεγάλο σύννεφο και ένα κομμάτι αντάρα
στους κάμπους ρίχνει το νερό και στα βουνά τα χιόνια.
Δεν είναι χιόνια για νερό μον΄είναι μαύρα δάκρια
που χύνει όλος ο Μοριάς για το φιρμάνι που ΄ρθε.»

Οι κλέφτες αφορισμένοι και κατατρεγμένοι από όλους εξοντώθηκαν. Ο Κόλιας και ο δευτερότοκος γιος του Δημητράκης έγιναν όμηροι στην Καρύταινα (υπό την προστασία των Δελιγιανναίων), ενώ ο πρωτότοκος Γεωργάκης έκρυψε και στη συνέχεια φυγάδευσε τα ελάχιστα μέλη της οικογένειας Κολοκοτρώνη στη Ζάκυνθο. Αυτή η πράξη των Πλαπουταίων, πέρα από τη συγγένεια εξ΄αγχιστείας που είχε προκύψει από το 1803 με το γάμο του Δημήτρη Πλαπούτα με την εξαδέλφη του Θοδωρή Κολοκοτρώνη, γίνεται η βάση της μεγάλης σχέσης των δύο οικογενειών και από πολλούς ιστορικούς χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη προσφορά των Πλαπουταίων στην Επανάσταση, γιατί χάρη σε αυτούς διασώθηκε η ψυχή του Αγώνα, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ευτύχησε ο Κόλιας να είναι παρών, εδώ στο χώρο που βρισκόμαστε τώρα, στη λειτουργία που έγινε στις 20 Μαρτίου του 1821 και να ευλογήσει τα παιδιά του και τους 48 Παλουμπαίους που ξεκινούσαν με τα μπαϊράκια και τα όπλα τους για τη Λιοδώρα, για να κηρύξουν εκεί όλοι μαζί οι Ηραιάτες τη Μεγάλη Επανάσταση.

Πέθανε στου Παλούμπα 2 χρόνια μετά, το 1823.

Ο Γεωργάκης Πλαπούτας, πρωτότοκος γιος του Κόλια, μετά την κήρυξη της Επανάστασης, ορίστηκε αρχηγός των στρατευμάτων της Λιοδώρας και πήρε μέρος σε πολλές συγκρούσεις με τους Τούρκους κυρίως του Λάλα, προσωπικούς εχθρούς της οικογένειας Πλαπούτα. Σε μια από αυτές έχασε και τη ζωή του, λίγο μετά την κήρυξη του πολέμου. Όσοι αναφέρονται σ΄ αυτόν, τον χαρακτηρίζουν ως άνθρωπο γενναίο, τίμιο, με πολλή αγάπη για την πατρίδα και πολύ φιλότιμο. Εξάλλου και ο θάνατός του, μετά από ανεπιτυχή επίθεση κατά του Λάλα, το ίδιο αποδεικνύει. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε από συναγωνιστή του, «πήγε σκαστός από τη στεναχώρια του».

Ο Δημήτρης Πλαπούτας, ο μετέπειτα στρατηγός, δευτερότοκος γιος του Κόλια, γεννήθηκε στου Παλούμπα το 1786 και σε πολύ νεαρή ηλικία συγγένεψε με γάμο με την οικογένεια Κολοκοτρώνη και λόγω του κύρους του πατέρα του έγινε κάπος και καπόμπασης πολύ νωρίς. Μετά το χαλασμό των Κλεφτών κατέφυγε και αυτός στη Ζάκυνθο, όπου η οικογένεια Πλαπούτα είχε φυγαδεύσει τα λίγα μέλη της οικογένειας Κολοκοτρώνη που είχαν διασωθεί. Η Ζάκυνθος υπήρξε μεγάλο σχολείο για το Δημητράκη Πλαπούτα. Εκεί είχαν καταφύγει πολλοί οπλαρχηγοί Μοραϊτες, Σουλιώτες, Ρουμελιώτες, με τους οποίους έκανε φιλίες, γνώρισε Ρώσσους και Άγγλους αξιωματικούς, εκπαιδεύτηκε, απέκτησε πολεμική, διοικητική και οργανωτική πείρα, διάβασε και ήρθε σε επαφή με φορείς φιλελεύθερων ιδεών. Το 1811 κατατάγηκε μαζί με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και άλλους Έλληνες στον Αγγλικό στρατό. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και το ίδιο έκαναν και άλλα μέλη της οικογένειάς του. Στα τέλη του 1820, με τους Φιλικούς να έχουν προσεγγίσει και τους προκρίτους και την Επανάσταση έτοιμη να ξεσπάσει, πέρασε και ο Κολοκοτρώνης κρυφά στη Μάνη χωρίς στρατό και χωρίς όπλα. Οι αδελφοί Πλαπούτα, λόγω της συγγένειας και της φιλίας τους προς αυτόν, θέλησαν να τον φέρουν στη Γορτυνία. Έπεισαν λοιπόν τους Δελιγιανναίους να τον καλέσουν και έστειλαν σ΄αυτόν επιστολές με τους Παλουμπαίους Λιάκο και Πανούσια. Στο μεταξύ, ξέσπασε η Επανάσταση και για τον Λιάκο η αποστολή αυτή υπήρξε μοιραία, γιατί, συνοδεύοντας τον Κολοκοτρώνη στη Γορτυνία, έχασε τη ζωή του σε μάχη στην Καρύταινα.

Ο Κανέλλος Δελιγιάννης, που είχε κι αυτός μυηθεί στη Φιλική Εταιρεία, έδωσε την αρχηγία στον Κολοκοτρώνη και έθεσε στη διάθεσή του, δηλαδή στην Επανάσταση, όχι μόνο το στρατό, αλλά και όλες τις μεγάλες προμήθειες που είχε κάνει σε οπλισμό και διατροφή. Έτσι άρχισε στην Πελοπόννησο ο Μεγάλος Αγώνας, με τον Κολοκοτρώνη και τον Πλαπούτα να πρωταγωνιστούν σχεδόν σε όλες τις συγκρούσεις και μάχες. Σε 13 μεγάλες μάχες και πολλές συγκρούσεις, κατά το ημερολόγιο του Αγώνα του Χ. Βλασσόπουλου, ηγήθηκε ο Πλαπούτας και σε πολλές η παρέμβασή του ήταν σωτήρια. Όπως στο Βαλτέτσι, που σύμφωνα με έγκριτους ιστορικούς η νίκη αυτή των Ελλήνων θεμελίωσε την ανεξαρτησία της Πελοποννήσου και έσωσε την Επανάσταση σε όλη την Ελλάδα. Με συνεχείς επιθέσεις και πολιορκίες ανάγκασε τους Λαλαίους να εγκαταλείψουν τον Ιούνιο του 1821 την πόλη τους και έτσι απαλλάχθηκε όλη η περιοχή από τις επιθέσεις τους και απεμπλάκησαν οι Πλαπουταίοι από τη φύλαξή της. Μετριοπαθής και διαλλακτικός, ο Δημητράκης Πλαπούτας διευκόλυνε και επέσπευσε την άλωση της Τρίπολης, κράτησε ισορροπίες στις αντιπαλότητες ανάμεσα στις διάφορες ομάδες και έδωσε λύση στη μεγάλη διαμάχη του α’ εμφυλίου, σώζοντας τον Κολοκοτρώνη από βέβαιη εξόντωση από τους αντιπάλους του, τους πολιτικούς.

Επίσημα έγγραφα, διαγγέλματα, ψηφίσματα, αναφορές, επιστολές, τιμητικές διακρίσεις, ιδιωτικά έγγραφα, το προσωπικό του πλουσιότατο αρχείο που σώθηκε, η αποστολή του στο Μόναχο με Α. Μιαούλη-Κ. Μπότσαρη για να προσφέρουν το στέμμα της Ελλάδας στον Όθωνα, η κοινή του δράση - και μοίρα θα λέγαμε - με τον Κολοκοτρώνη, η φυλακή, η γνωστή δίκη και καταδίκη σε θάνατο και

των δύο ανδρών και η μεγάλη δημοσιότητα που έλαβε, η συμπαράσταση όλου του λαού, η παρέμβαση του Όθωνα, φώτισαν απόλυτα τη δράση και την προσωπικότητα του στρατηγού και του ανθρώπου Πλαπούτα. Και όταν πια η Ελλάδα έγινε ελεύθερο Κράτος, πήρε μέρος και στο κίνημα της Επανάστασης του 1843 και έλαβε πολλές διακρίσεις και αξιώματα, πολιτικά και στρατιωτικά. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του αποσύρθηκε στον Πύργο του στου Παλούμπα και έζησε ήρεμα ανάμεσα στην πολυμελή ευρύτερη οικογένειά του, τους συμπολεμιστές και τους συγχωριανούς του, γράφοντας τις Διορθώσεις και Παρατηρήσεις του στην ιστορία του Σπ. Τρικούπη. Πέθανε ήσυχα τον Ιούλιο του 1864 και ετάφη στον περίγυρο της εκκλησίας του Αγ. Γεωργίου. Ο επικήδειος εκφωνήθηκε από το σχολάρχη της Δημητσάνας Ιερώνυμο Βογιατζή.

Άλλοι Παλουμπαίοι

Από ασφαλείς πηγές πληροφορούμαστε ότι μαζί με τους αδελφούς Πλαπούτα ξεκίνησαν από το χωριό μας, στις 20 Μαρτίου του 1821, και 48 άλλοι Παλουμπαίοι με δύο μπαϊράκια για του Μπέτση, όπου ενώθηκαν με τους Λιοδωρίσιους και την επόμενη, 21 Μαρτίου, κήρυξαν την έναρξη του Αγώνα. Δυστυχώς δεν αναφέρονται τα ονόματά τους, αλλά μπορούμε να υποθέσουμε ότι ανάμεσά τους βρίσκονται και οι άλλοι γιοι του Κόλια, τα πρωτοπαλίκαρά του και οι καπεταναίοι του χωριού. Τα ονόματα πολλών απ΄αυτούς αναγράφονται τόσο κάτω από την προτομή του Πλαπούτα όσο και στο μνημείο ηρώων και πολλών άλλων αγωνιστών αναφέρονται περιστασιακά στις εξιστορήσεις. Κοντά σ΄αυτούς υπάρχουν και οι ανώνυμοι Παλουμπαίοι, αγρότες και βοσκοί, που όλοι μαζί σήκωσαν το βάρος του Αγώνα στην περιοχή μας, και όταν αυτή ελευθερώθηκε ακολούθησαν τον Πλαπούτα στις μάχες που έδωσε σχεδόν σε όλη την Πελοπόννησο. Τιμή και μνήμη λοιπόν σε όλους.